Krizový plán školy

Základní škola Petra Bezruče a mateřská škola, Třinec, příspěvková organizace

Obsah

1. Krizový plán školy ... 3

1.2 Existence krizového plánu se opírá o následující legislativní dokumenty: ... 3

1.3 Účastníci plnění krizového plánu: ... 3

2. Výskyt tabákových výrobků ... 3

2.1 Postup při konzumaci tabákových výrobků ve škole ... 4

3. Výskyt alkoholu ... 4

3.1 Postup při konzumaci alkoholu žákem ve škole ... 4

3.2 Postup při nálezu alkoholu ve škole ... 5

3.3 Postup při zadržení alkoholu u žáka ve škole ... 5

4. Omamné a psychotropní látky (OPL) ... 5

4.1 Postup při konzumaci a distribuci OPL ve škole ... 5

4.2 Postup při nálezu OPL v prostorách školy ... 6

4.3 Postup při nálezu OPL u žáka školy ... 6

5. Záškoláctví ... 7

5.4 Postup řešení zjištěného záškoláctví ... 7

6. Krádež ... 7

6.1. Postup při zjištění krádeže ve škole ... 7

7. Rasismus ... 8

7.1 Postup při zjištění výskytu rasismu u žáků ... 8

8. Vandalství ... 8

8.1 Postup při zjištění vandalismu ve škole ... 8

9. Podvod ... 9

9.1 Postup při zjištění podvodného jednání u žáka ... 9

10. Kyberšikana ... 9

10.1 Postup při řešení kyberšikany ve škole ... 9

11. Sexuální zneužívání ... 10

11.1 Postup při svěření se žáka učiteli s pohlavním zneužitím ... 10

11.2 Domácí násilí v rodině dítěte ... 11

11.2.1 Klíčové charakteristiky domácího násilí: ... 11

11.2.2 Doporučené postupy při podezření na domácí násilí ... 11

11.2.3 Co by mělo v případném rozhovoru, když se vám dítě svěří, určitě zaznít? ... 12

11.2.4 Nevhodné postupy ... 12

12. Šikana ... 12

12.1 Postupy řešení šikany ... 12

12.1.1. Postup při odhalení šikany / podezření na šikanu žáka ... 12

12.1.2. Postup vyšetřování 13
12.1.3 Postup při výbuchu skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování 13
12.1.4 Při řešení by se škola měla vyvarovat těchto nevhodných postupů: 14
12.2 Nápravná opatření agresorů 14
13. Expresivní projevy agrese (Kriminalita) 15
13. 1 Rizikové faktory 15
13. 2 Typ prevence (specifická, nespecifická) 16
13.3 Doporučené postupy z hlediska pedagoga 16
14. Sebepoškozování 18
14. 1 Východiska 18
14.2 Sebepoškozující chování 19
14.3 Motivem SP 19
14.4 Rizikové faktory 19
14.5 Typ prevence 20
14.6 Postup 21
14.6.1 Doporučovaný postup: 21
14.6.2 Kdy vyrozumět Policii ČR / OSPOD 21
14.7 Možnosti a limity pedagoga 21

1. Krizový plán školy

Každý se může ve svém životě setkat s problémem či ocitnout v situaci, kterou nedokáže řešit nebo ji řeší nevhodným způsobem. Naší povinností a prioritou je nejen žáky vzdělávat, ale i dbát na prevenci rizikových jevů a našim žákům v tomto směru adekvátně pomoci.

Cílem krizového plánu je eliminovat či minimalizovat škody v případě, kdy dojde k projevům rizikového chování ve školním prostředí, vytvořit ve škole bezpečné a respektující prostředí. Krizový plán upravuje zásady jednotného postupu pracovníků školy při zjištění rizikového chování žáků. Dále jsou zde uvedeny postupy, kterými se pedagogičtí pracovníci řídí v případě nastalých situací. Plán je nedílnou součástí preventivního programu. Krizový plán je k dispozici ve sborovně školy.

1.2 Existence krizového plánu se opírá o následující legislativní dokumenty:

- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č. j. 21291/2010-28
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance, č. j. 14423/99-22
- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. 21149/2016)
- Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu, č. j. 11696/2004-24
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociální a právní ochraně dětí
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 167/1998 Sb., o návykových látkách

1.3 Účastníci plnění krizového plánu:

- Vedení školy
- Třídní učitelé, ostatní pedagogové
- Školní psycholog
- Vychovatelky ŠD
- Asistenti pedagoga
- Provozní zaměstnanci

Prevence je na naší škole zajišťována celoročně podle Programu primární prevence. V prevenci rizikového chování žáků se zaměřujeme na předcházení rozvoje rizik, která by mohla směřovat k přestupkům či dokonce k trestným činům. Zjistí-li škola závažný přestupek nebo trestný čin, řeší jej podle dále uvedených postupů.

2. Výskyt tabákových výrobků

Zákon 379/2005 a jeho novelizace z roku 2009 zakazuje kouření ve vnějších i vnitřních prostorách všech typů škol a školských zařízení. Nedodržuje-li osoba zákaz kouření v místech uvedených v § 8 odst. 1 a 2, a to ani

po výzvě provozovatele, aby v tomto jednání nepokračovala nebo aby prostor opustila, je provozovatel oprávněn požádat obecní policii, nebo Policii České republiky o zákrok směřující k dodržení zákazu.

2.1 Postup při konzumaci tabákových výrobků ve škole

1. Je-li žák ve škole přistižen při konzumaci tabákových výrobků, je nutné mu v další konzumaci zabránit.
2. Tabákový výrobek je nutné žákovi odebrat a zajistit, aby nemohl v konzumaci pokračovat.
3. Pedagogický pracovník o události sepíše stručný zápis s vyjádřením žáka, který bude založen v agendě výchovného poradce.
4. V případě porušení zákazu kouření informuje třídní učitel písemně zákonného zástupce nezletilého žáka.
5. V závažných případech, zejména s ohledem na věk a chování žáka, jestliže se jednání opakuje, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany dítěte.

Výchovná opatření při výskytu tabákových výrobků dle školního řádu

3. Výskyt alkoholu

Prodej alkoholu osobám mladším 18 let je v ČR zakázáno. Zakázáno je rovněž osobám mladším 18 let alkohol nabízet, anebo je v konzumaci alkoholu podporovat. Podávání alkoholických nápojů osobám mladším 18 let může být trestním činem nebo přestupkem. Školním řádem je stanoven zákaz užívání alkoholu v prostorách školy a na všech akcích pořádaných školou.

3.1 Postup při konzumaci alkoholu žákem ve škole

1. Je-li žák ve škole či na školní akci přistižen při konzumaci alkoholu, je nutné mu v další konzumaci zabránit.
2. Alkohol je třeba žákovi zabavit a zajistit, aby nemohl v konzumaci pokračovat.
3. Podle závažnosti momentálního stavu žáka pedagogický pracovník posoudí, jestli mu nehrozí nějaké nebezpečí (bezprostřední ohrožení na zdraví a životě).
4. V případě, kdy je žák pod vlivem alkoholu do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou pomoc a péči a volá lékařskou službu první pomoci.
5. Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, sepíše pedagogický pracovník stručný záznam s vyjádřením žáka, který založí výchovný poradce do své agendy a vyrozumí vedení školy
6. V případě, že žák není schopen pokračovat ve vyučování, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka neprodleně vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole. Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany dítěte obce s rozšířenou pravomocí a vyčká jeho pokynů.
7. Zákonnému zástupci ohlásí TU písemnou formou skutečnost, že žák konzumoval alkohol ve škole i v případě, kdy je žák výuky schopen.
8. Jestliže se situace opakuje, splní škola oznamovací povinnost k orgánu sociálně právní ochrany dítěte § 10 odst. 4 písmeno g) zákona 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

9. V případě uživatelova zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola potřebné informace o možnosti odborné pomoci při řešení takové situace. Za nebezpečné a protiprávní jednání je rovněž považováno navádění jiných žáků k užívání alkoholických nápojů.

3.2 Postup při nálezu alkoholu ve škole

1. Tekutinu nepodrobovat žádnému testu ke zjištění chemické struktury.
2. O nálezu ihned uvědomit vedení školy.
3. Nalezenou tekutinu uložit u vedení školy pro případ usvědčujícího důkazu.
4. Zpracovat stručný zápis o události.

3.3 Postup při zadržení alkoholu u žáka ve škole

1. Tekutinu nikdo nepodrobuje žádnému testu ke zjištění chemické struktury.
2. O nálezu pracovník školy ihned uvědomí vedení školy.
3. O nálezu sepíše pracovník školy stručný záznam s vyjádřením žáka, u kterého byl alkohol nalezen (datum, místo a čas nálezu, jméno žáka, podpis žáka). V případě, že žák odmítá podepsání záznamu, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen zástupce vedení školy. Záznam založí výchovná poradkyně do své agendy.
4. O nálezu vyrozumí pracovník školy zákonného zástupce žáka; jedná-li se o opakovaný nález u téhož žáka i orgán sociálně právní ochrany dítěte.
5. V případě podezření, že alkohol obsahuje i jiné příměsi, nebo že žák je intoxikovaný, je zajištěná tekutina předána přivolanému lékaři.

Výchovná opatření při výskytu alkoholu výrobků dle školního řádu

4. Omamné a psychotropní látky (OPL)

Zakázána je výroba, distribuce, přechovávání, šíření a propagace OPL, a to bez ohledu na věk žáka a prostředí, ve kterém by k tomu docházelo. Zakázáno je rovněž navádění k užívání těchto látek. Distribuce OPL je považována za protiprávní jednání, může být kvalifikována jako trestný čin, množství látky není rozhodující. Přechovávání OPL je také protiprávní jednání, může být kvalifikováno jako přestupek nebo jako trestný čin.

4.1 Postup při konzumaci a distribuci OPL ve škole

1. Je-li žák přistižen při konzumaci nebo distribuci OPL v prostorách školy, v době vyučování nebo v rámci akcí školou pořádaných, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.
2. Návykovou látku mu pracovník školy odebere a zajistí tak, aby nemohl v konzumaci pokračovat. Návykovou látku je třeba žákovi odebrat za přítomnosti další osoby a s použitím ochranných pomůcek.
3. O události se sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka, včetně toho, zda byly provedeny orientační testy na NL, případně další vyšetření a s jakým výsledkem. Tento záznam založí školní metodik prevence do své agendy a vyrozumí vedení školy.

4. Podle závažnosti momentálního stavu žáka a případně dalších okolností posoudí pedagogický pracovník, jestli mu nehrozí nějaké nebezpečí. a) V případě, že je žák po požití OPL ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou pomoc a péči, přivolá lékařskou službu první pomoci. b) Pokud akutní nebezpečí nehrozí, pedagogický pracovník ihned zajistí vyjádření žáka a vyrozumí vedení školy.
5. V případě, že žák není schopen pokračovat ve vyučování, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce nezletilého žáka, popř. rodiče nebo jinou blízkou osobu zletilého studenta a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole. Vyrozumění škola učiní i v případě, kdy žák způsobilý k pobytu ve škole je.
6. V případě, že žák není schopný dbát pokynů zaměstnanců školy, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce nezletilého žáka, popř. rodiče nebo jinou blízkou osobu zletilého žáka, a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole
7. Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany a vyčká jeho pokynů. Škola může od orgánu sociálně-právní ochrany obce vyžadovat pomoc.
8. Zákonnému zástupci ohlásí škola skutečnost, že nezletilý žák konzumoval NL ve škole i v případě, kdy je žák schopen výuky (dbát pokynů pracovníků školy). Zákonný zástupce má právo se písemně vyjádřit k této skutečnosti a postupu školy. Současně splní oznamovací povinnost k orgánu sociálněprávní ochrany dítěte. Oznamovacím místem je příslušný odbor obce s rozšířenou působností podle místa bydliště dítěte.
9. Vzhledem k tomu, že konzumace a distribuce návykových látek je trestným činem, vedení školy ihned informuje Policii ČR. V případě uživatelova zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.

4.2 Postup při nálezu OPL v prostorách školy

1. Nalezenou látku pracovník školy nepodrobuje testům a okamžitě informuje vedení školy.
2. Za přítomnosti dalšího pracovníka se vloží nalezený materiál do obálky, označí se datem, časem a místem nálezu, přelepí se, orazítkuje a uschová v kanceláři.
3. Vedení školy informuje Policii ČR.

4.3 Postup při nálezu OPL u žáka školy

1. Nalezenou látku pracovník školy nepodrobuje testům a okamžitě informuje vedení školy.
2. Za přítomnosti dalšího pracovníka se vloží nalezený materiál do obálky, označí se datem, časem a místem nálezu, přelepí se, orazítkuje a uschová v kanceláři.
3. Vedení školy informuje Policii ČR a zákonné zástupce žáka.
4. O nálezu škola vyrozumí Policii ČR a informuje zákonné zástupce žáka.
5. O nálezu je sepsán stručný záznam (datum, místo, čas nálezu, jméno, podpis žáka), zápisu je přítomen ředitel školy nebo jeho zástupce.
6. V případě, že se látka našla u žáka, který se jí intoxikoval, předá se zajištěná látka přivolanému lékaři
7. Pracovníci školy nesmí provádět osobní prohlídku žáka a to ani prohlídku jeho věcí.

Výchovná opatření při výskytu OPL výrobků dle školního řádu

5. Záškoláctví

Třídní učitel by měl být nejpozději do 3 dnů od počátku absence informován od rodičů a zákonných zástupců o důvodu nepřítomnosti žáka ve škole. Pokud tak neučiní, situaci lze klasifikovat nepřítomnost žáka jako záškoláctví.

5.4 Postup řešení zjištěného záškoláctví

1. O neomluvené i zvýšené omluvené nepřítomnosti žáků informuje třídní učitel výchovného poradce, který tyto údaje vyhodnocuje.
2. Při zvýšené omluvené nepřítomnost prověřuje TU její věrohodnost. Neomluvenou nepřítomnost do součtu 10 vyučovacích hodin řeší se zákonným zástupcem žáka třídní učitel formou pohovoru, na který je zákonný zástupce pozván doporučeným dopisem. Projedná důvod nepřítomnosti žáka, způsob omlouvání jeho nepřítomnosti, upozorní na povinnost stanovenou zákonem a seznámí zákonného zástupce s možnými důsledky v případě nárůstu neomluvené absence. O pohovoru provede zápis, do něhož uvede způsob nápravy dohodnutý se zákonným zástupcem. Zákonný zástupce zápis podepíše a obdrží kopii. Odmítnutí či převzetí zápisu se do zápisu zaznamenává.
3. Pokud má žák víc než 10 neomluvených hodin, svolává ředitel školy školní výchovnou komisi. Podle závažnosti absence žáka se jí účastní: ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, výchovný poradce, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školní metodik prevence, zástupce rady školy (pokud byla zřízena), popř. další odborníci. O průběhu a závěrech jednání se provede zápis, který zúčastnění podepíší. Neúčast nebo odmítnutí podpisu zákonnými zástupci se v zápise zaznamenávají. Každý účastník jednání obdrží kopii zápisu.
4. V případě, že neomluvená nepřítomnost žáka přesáhne 25 hodin, zasílá škola oznámení o zanedbání školní docházky s náležitou dokumentací orgánu sociálně právní ochrany dětí nebo pověřenému obecnímu úřadu.
5. V případě opakovaného záškoláctví v průběhu školního roku, následuje hlášení o zanedbání školní docházky Policii ČR.

Výchovná opatření při výskytu záškoláctví dle školního řádu

6. Krádež

Jde o protiprávní jednání, a jakmile se škola o takovém jednání dozví, bude tuto skutečnost hlásit orgánům činným v trestním řízení nebo doporučí poškozenému (jeho rodičům, zákonnému zástupci), aby se na tyto orgány obrátil.

6.1. Postup při zjištění krádeže ve škole

1. Každý, kdo se dopustí krádeže na školní půdě, by měl mít možnost pohovořit si o svém jednání s ředitelem nebo ředitelkou školy.
2. S náhradou způsobené škody pedagogové postupují jako u vandalismu. Preferují nápravu vztahu mezi poškozeným a zlodějem a trvají na tom, aby zloděj věc vrátil přímo poškozenému, omluvil se a nabídl za své chování nějakou kompenzaci.

3. Zákonné zástupce zloděje vyrozumí škola vždy až poté, kdy bude přesně znát příčiny, které žáka k takovému chování vedly.
4. Jestliže se jedná o škodu většího rozsahu, vyrozumí vedení školy Policii ČR a oznámí podezření na spáchání přestupku proti majetku, případně trestného činu majetkové povahy.
5. O krádeži a jejím šetření provede pedagog záznam, ze kterého budou jasně vyplývat všechny důležité skutečnosti.

V případě, že je ukradena věc menší hodnoty než 5000,- Kč a je to bez použití násilí (překonání překážky), není to vloupání a jedná se o přestupek proti majetku dle § 50 zák. o přestupcích č. 200/1990 Sb. v platném znění. V případě, že je ukradena věc menší hodnoty než 5000,- Kč a je to s použitím násilí (vypáčená skříňka, šatna, šuplík) nebo násilí vůči osobě a snaha zmocnit se věci (loupež), jedná se vždy o trestný čin. Škoda na odcizené věci od 5000,- Kč výše je trestným činem krádeže dle ustanovení § 205 trestního zákoníku.

Výchovná opatření při výskytu krádeže dle školního řádu

7. Rasismus

Vzhledem k závažnosti tohoto tématu třídní učitel neprodleně zajistí bezpečnost případné oběti. Třídní učitel oznámí věc vedení školy a dále oznámí skutečnost rodičům nebo zákonným zástupcům oběti i agresora a postupuje dle preventivního plánu proti šikaně. Dle závažnosti situace a případného ohrožení bezpečí oběti informuje vedení školy policii ČR. Přestupek je hodnocen různými stupni výchovných opatření.

7.1 Postup při zjištění výskytu rasismu u žáků

1. Pedagog okamžitě a razantně vystoupí proti jakýmkoli projevům intolerance mezi žáky.
2. Rodiče vyrozumí TU v případě opakovaných verbálních či vizuálních projevů s možným extremistickým podtextem či v případě odůvodněného podezření na účast žáka v konsistentní extremistické partě a v případě užití násilí s extremistickým, rasistickým xenofobním anebo antisemitským podtextem.
3. Policii ČR vyrozumí vedení školy v případě podezření na promyšlenou a extremisticky, rasisticky, xenofobně nebo antisemitsky motivovanou činnost (např. opakované rasistické verbální výpady se závažnými dopady na psychiku terčů takových výpadů apod.) a na takto motivované vážnější formy násilí. Výchovná opatření při zjištění rasismu u žáka:

Výchovná opatření jsou udělována žákům podle míry závažnosti projevů rasismu, extremismu a xenofobie a jsou plně v kompetenci TU a vedení školy, která se opírána o školní řád.

8. Vandalství

Vandalismus ve školním prostředí se projevuje ničením školního majetku nebo jeho poškozováním a ničením majetku ostatních žáků a žákyň, případně dalších členů školní komunity. Jedná se buď o významné útoky na věci, které mají za následek jejich úplné zničení (ulomené části nábytku, prokopnuté dveře, utržené vodovodní kohoutky, utrhané hadice od hasicích přístrojů, zničené školní pomůcky, učebnice části oblečení) nebo významné poškození (čmáranice a nápisy na zdech nebo školním nábytku, popsané a polité učebnice, oloupané nejrůznější rohy, nalepený toaletní papír na stropě apod.)

8.1 Postup při zjištění vandalismu ve škole

1. Náhrada úmyslně způsobené škody důsledně bude vymáhána po tom, kdo ji způsobil. U nezletilých potom po jejich zákonném zástupci.
2. Jestli žák nebo žákyně, kteří škodu způsobili, nejeví ochotu k její nápravě, případně je škoda takového rozsahu, že věc nelze svépomocně opravit, vyrozumí tu o tomto chování zákonné zástupce žáků a žákyň a dohodne s nimi způsob náhrady škody.
3. Jestliže se jedná o škodu většího rozsahu a ten, kdo ji způsobil, není ochotný škodu nahradit, vyrozumí vedení školy Policii ČR a oznámí podezření na spáchání přestupku proti majetku, případně trestný čin majetkové povahy.
4. U škod, které se dají nahradit tak, že je opraví sám žák nebo žákyně, bude pedagog preferovat tento způsob náhrady škody.
5. O způsobené škodě provede TU záznam, ze kterého budou jasně vyplývat všechny důležité skutečnosti, a kopie záznamu bude uložena u výchovného poradce.
6. V případech, kdy se jedná o opakované jednání a výchovná a další opatření, která zvolila škola, neměla žádný účinek, oznamuje vedení školy toto jednání OSPOD.

Výchovná opatření při zjištění vandalismu ve škole: Jestliže se jedná o záměr a cíl, pak je třeba použít vůči žákyni/žákovi jiné opatření, než když se jedná o snahu na sebe upozornit, vyrovnat se spolužákům a spolužačkám nebo o následek šikany, či její doprovodný projev.

9. Podvod

Zpravidla jde o podvody typu falšování podpisu rodičů nebo zákonných zástupců, klasifikace v žákovských knížkách.

9.1 Postup při zjištění podvodného jednání u žáka

1. Pokud jde o falšování podpisu na omluvence z důvodu neomluvené nepřítomnosti žáka ve vyučování, je třeba tento přestupek klasifikovat jako záškoláctví (viz. záškoláctví).
2. Pedagog po pohovoru se žákem učiní o této skutečnosti písemný záznam, který bude uložen u TU a výchovného poradce.
3. Pedagog vyrozumí zákonné zástupce žáka a v závažných případech výchovného poradce a vedení školy.

Výchovná opatření při zjištění podvodu u žáků Výchovná opatření jsou udělována žákům podle rozsahu a závažnosti podvodného jednání dle školního řádu.

10. Kyberšikana

Kyberšikana zahrnuje zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit a ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť

10.1 Postup při řešení kyberšikany ve škole

1. Pokud je žák vystaven některé z forem soustavného obtěžování nebo napadání přes internet, mobilní telefon nebo přes sociální sítě, TU okamžitě informuje vedení školy, výchovného poradce nebo školního metodika prevence.
2. TU pozve rodiče nebo zákonné zástupce žáka - oběti do školy a s jejich pomocí se snaží eliminovat možnost přístupu agresora k žákovi (oběti).
3. Pokud je agresor neznámý, je v této situaci doporučeno řídit se pravidly pro bezpečný pohyb na internetu (také je lepší změnit telefonní číslo, účet na Facebooku, internetu, mailu či zvolit jinou sociální síť). Po určitou dobu se snažit vyhýbat těmto médiím.
4. Pokud je agresor známý, je třeba informovat také zákonné zástupce agresora a vysvětlit jim, že jde v podstatě o trestný čin, který by měl být takto posuzován, pokud nebude s okamžitou platností ukončen.

Výchovná opatření při zjištění kyberšikany ve škole:

Pokud došlo k tomuto činu v prostorách školy, bude přestupek hodnocen různými stupni výchovných opatření. Pokud došlo k takovému jednání mimo prostory školy je na zákonných zástupcích, zda případ nahlásí příslušným orgánům (Policii ČR).

Šikana bývá nejčastěji postihována podle ustanovení trestního zákona, a to jako:

- trestný čin omezování osobní svobody
- trestný čin vydírání
- trestný čin vzbuzení důvodné obavy
- trestný čin loupeže
- trestný čin ublížení na zdraví
- trestný čin poškozování cizí věci
- trestný čin znásilnění či pohlavního zneužívání

K tomu, aby byl pachatel postižen, musí být starší 15 let (15-18 let mladiství). Výchovná opatření při šikaně zjištěné v prostorách, areálu školy, při akcích školy - prokázaná šikana (dle závažnosti situace).

11. Sexuální zneužívání

Sexuální zneužívání je každé nepřiměřené vystavení dítěte sexuálnímu činu nebo chování, které vede k uspokojování potřeb zneuživatele. Do 15 let věku dítěte je jakékoli jednání sexuálního charakteru směřující vůči jeho osobě považováno za pohlavní zneužití a tedy trestný čin, který jsme ze zákona povinni hlásit OSPODu a Policii ČR (ať už se jedná o dotýkání se dítěte na intimních místech, pohlavní styk s ním, nucení dítěte k těmto či podobným aktivitám).

11.1 Postup při svěření se žáka učiteli s pohlavním zneužitím

1. Je potřeba si uvědomit, že jde o velmi citlivou záležitost.
2. Vyslechnout dítě, nic z jeho slov nezpochybňovat – podrobnější vyšetřování nechat na psychologovi a policii.
3. Ocenit dítě, že se vám svěřilo a ujistit ho, že pro ně uděláte vše, co je ve vašich silách. Je vhodně dítěti sdělit, že skutečnost musíte ohlásit na policii a zabránit tak dalšímu opakování zneužívání. Pokud vás dítě prosí, abyste o tomto nikomu neříkali, NESMÍTE MU ani tak SLÍBIT SVOU MLČENLIVOST.
4. Bezodkladně své zjištění oznámit řediteli školy a výchovné poradkyni.

5. Podezření na trestný čin pohlavního zneužití hlásí škola OSPODu. Pokud se jedná o hodnověrně potvrzené podezření, obrací se škola na Policii ČR.
6. Pokud se zneužívání dopouští rodič, NESMÍME V ŽÁDNÉM PŘÍPADĚ informovat rodiče o tom, že se nám dítě svěřilo.

Stejný postup platí, pokud přijde informace nepřímo – vyplyne z ankety, od spolužáků, či z jiného zdroje. Učitel se dítěte nevyptává a jde svůj poznatek sdělit rovnou řediteli školy.

11.2 Domácí násilí v rodině dítěte

Domácí násilí představuje obvykle fyzické, psychické, nebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, k němuž dochází skrytě v soukromí. Je typické, že se intenzita násilného chování v průběhu času stupňuje, což snižuje schopnost oběti i agresora toto chování zastavit a pracovat na nápravě narušeného vztahu. Děti jsou považovány za svědky domácího násilí, pokud vidí či slyší násilné projevy, vidí důsledky (zranění) násilí. Přítomnost dítěte u domácího násilí považuje WHO (Světová zdravotnická organizace) za psychické týrání dítěte. Pokud jsou děti svědky domácího násilí, často se projevují stejně, jako děti-přímé oběti týrání. Rovněž i důsledky pro jejich další vývoj a život jsou srovnatelné s těmi, s nimiž se potýkají děti, které jsou v roli oběti týrání. Proto je pedagog povinen jednat v okamžiku, kdy se dítě zmíní o opakovaném násilí mezi členy domácnosti, v níž žije, a jehož je dítě svědkem.

11.2.1 Klíčové charakteristiky domácího násilí:

- Je opakované.
- Je neveřejné, probíhá v soukromí domácnosti.
- Eskaluje. Domácí násilí se stupňuje jak ve svých formách (od urážek a ponižování až k fyzickému násilí), tak i ve své hloubce (od první facky až po velice brutální napadání, jež může vést k ohrožení na životě).
- Role oběti a agresora jsou jasně rozdělené, nezaměňují se.
- Zcela zásadní pro identifikaci násilí je zneužívání moci a kontroly, která v oběti vzbuzuje strach.
- Pachatel bývá násilný většinou jen ke své oběti, nikoli navenek, mívá „dvojí tvář“. Okolí se může jevit sympatický. Pouze část pachatelů je agresivní i navenek.
- Pachatel považuje svoje chování za ospravedlnitelné, má pocit nároku na takové chování.
- K domácímu násilí dochází v cyklech: znamená to, že se střídají období vzrůstání napětí a násilí, období relativního klidu a opětovného narůstání tenze a opětovného násilí.
- Chování oběti je zaměřeno na zajištění přežití (např. minimalizace nebo snižování násilí, přebírání odpovědnosti za násilí, ochrana násilníka, setrvávání v násilném vztahu).

11.2.2 Doporučené postupy při podezření na domácí násilí

1. Pokud se dítě samo svěří učiteli o domácím násilí v rodině, měl by mu učitel projevit důvěru, nebagatelizovat jeho sdělení, neobviňovat jej ze lži a podpořit jej. Měl by jej informovat o tom, že se na domácí násilí vztahuje ohlašovací povinnost a on musí jednat v souladu s ní, aby dítě ochránil.
2. Podezření na domácí násilí v rodině dítěte neprodleně oznámit řediteli školy a některému ze členů ŠPP.
3. Škola informuje OSPOD o svém podezření z ohrožování výchovy dítěte.
4. Pokud se na pedagoga obrátí rodič – oběť domácího násilí, měl by jej pedagog odkázat na další odborníky, kteří se této problematice systematicky věnují (viz Síť partnerů) či pracovníky ŠPP.

5. V žádném případě neřešit podezření na domácí násilí rozhovorem s rodičem-agresorem, tento postup by se mohl obrátit proti dítěti.

11.2.3 Co by mělo v případném rozhovoru, když se vám dítě svěří, určitě zaznít?

- Násilí a to, co se doma odehrává, není vinou dítěte.
- Za násilí nemohou ani sourozenci.
- Za násilí je odpovědný ten, kdo jej vykonává.
- Je velmi dobře, že se rozhodlo o situaci někomu říci.
- Nikdo nemá právo se k někomu chovat násilně a to ani v rodině, ani když je silnější, ani když je to rodič.
- Násilí dítě nemůže zastavit samo, ale jen s pomocí okolí, proto je tak důležité, že se svěřilo.

11.2.4 Nevhodné postupy

Škola nemůže poskytovat terapeutické služby. Pedagog by se měl rovněž vyhnout postupům, které mohou dítě poškodit (stigmatizovat, traumatizovat jej apod.), jako je např. otevřené řešení podezření před třídou; nepřiměřený tlak na dítě, aby hovořilo o problému doma; obvinění ze lži.

12. Šikana

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování.

Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti. Škola či školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z 18 tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

12.1 Postupy řešení šikany

Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených. Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování. Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stádií šikanování.

12.1.1. Postup při odhalení šikany / podezření na šikanu žáka

1. Informovat třídního učitele, výchovného poradce, ŠMP, školního psychologa
2. Domluvit se společně na dalších krocích - každý případ je specifický a musí být zváženy všechny okolnosti případu, nutná ochrana informací! (ŠMP, výchovný poradce, TU, školní psycholog)

!!!!! (vyvarovat se „rychlému“ a nepromyšlenému řešení - toto jednání by mohlo ublížit)!!!!!

3. Zjistit vše potřebné o dané situaci, zorientovat se, určit stádium šikany (ŠMP, výchovný poradce, TU, školní psycholog) ¬ u závažných případů přizvat odborníky ze SVP, PPP, event. předat Policii ČR

12.1.2. Postup vyšetřování

1. Rozhovor s obětí - v soukromí (ne před třídou ani nikým z žáků!!!)

- ujistit oběť o bezpečí, ochraně informací a vyřešení situace - provede TU / ŠMP / VP / školní psycholog
- nechat oběť mluvit, pak pokládat otevřené otázky, vše zapsat

2. Nalezení svědků

- kdo na šikanu upozornil; spolužák kamarád; učitelé
- rozhovory - individuálně, ujistit o ochraně informací, zajištění bezpečí - nejprve nechat svědky otevřeně o situaci promluvit, pak se teprve doptávat, vše písemně zaznamenávat ¬

př. otázek: Kdo je obětí a kdo agresorem? Kolik jich je? Kdo je iniciátorem? Kdo je aktivním účastníkem? Co, kdy a kde dělali agresoři obětem? Jak dlouho to trvá? …. (TU, ŠMP, VP)

3. Rozhovor s agresorem

- u rozhovoru musí být minimálně 2 dospělí!
- agresor by neměl tušit, že se něco vyšetřuje = zaskočit ho, nedopřát mu čas na připravení výmluvy!!
- agresor nesmí zjistit, co nám kdo řekl!!!
- rozhovor - nechat agresora souvisle povídat (zaplete se do vlastní lži), vyžadovat vysvětlení rozporů v jeho monologu, sledovat verbální i neverbální projevy, tón hlasu...
- pokud je agresorů více, mluvit s každým zvlášť, neumožnit domluvu na výpovědi, najít nejslabšího a toho „ přitlačit ke zdi“

4. Schůzka vedení školy

ŠMP, VP, TU, školního psychologa - případ projednat, rozhodnout o opatřeních (ve vztahu k oběti, agresorovi, třídě)

5. Schůzka s rodiči agresorů - seznámit je s navrženými opatřeními, požádat o spolupráci - o průběhu sepsat zápis = podepíší všichni zúčastnění včetně rodičů!

6. Pozvat do školy rodiče oběti - ne ve stejnou dobu jako rodiče agresora!

- stanovit opatření a další kroky
- o průběhu sepsat zápis = podepíší všichni zúčastnění

7. TU vše projedná s třídou - informuje žáky o potrestání viníků, ujistí třídu, že takové chování je nepřípustné!

12.1.3 Postup při výbuchu skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování

1. ***Překonat šok pedagoga a bezprostředně zachránit oběť*** - zastavit skupinové násilí
2. ***Přivolat pedagogy z vedlejších tříd*** - odvést oběť ze třídy, vše oznámit vedení
    - ve třídě s agresory zůstává kolega z vedlejší třídy = musí zde být dozor!!
    - ve vedlejší třídě pověřit žáka třídy, aby „dozoroval“ ve třídě
3. ***Zabránit domluvě agresorů na výpovědi*** - dozorující učitel ve třídě s agresory žákům nedovolí komunikovat mezi sebou, nebo je třída rozdělena do skupinek a ty se s učiteli rozmístí do volných učeben
4. ***Pomoc a podpora oběti***
    - při zranění přivolat lékařskou pomoc a co nejdříve informovat rodiče oběti
    - není-li oběť zraněna, poskytneme psychickou pomoc, navodíme pocit bezpečí a opatrně zjišťujeme, co se stalo (jak, kdo..)
5. ***Nahlášení případu na policii*** - musí být nahlášeno
    - jedná se o trestný čin!! 6) Vlastní vyšetřování
    - vyšetřování musí proběhnout ještě v ten den (jinak by se mohli agresoři domluvit a zastrašit svědky)
    - nejdřív rozhovor s obětí
    - pak rozhovor se svědky - individuálně!!
    - nakonec rozhovor s agresory - individuálně!! !

!!!! Nikdy nesmí dojít ke konfrontaci oběti a svědků s agresory!!!!!

12.1.4 Při řešení by se škola měla vyvarovat těchto nevhodných postupů:

- přehlížení, bagatelizace agresivního nebo násilného chování
- odkazování na to, aby si oběť svoji situaci řešila sama, „postavila se jí“
- nucení žáků, aby veřejně řekli, co viděli nebo se veřejně ihned na místě omlouvali
- vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky, vedení rozhovorů žáků zapojených do šikany společně
- nedostatečného vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trestu
- emotivního řešení problému (k řešení problému je třeba přistupovat věcně)
- agresivního řešení problému (např. násilím)
- příliš autoritativního řešení (např. zastrašováním nebo vyhrožováním), což může vést spíše ke zhoršení situace, případně ke skrytějším formám šikany, nebo i k jinému rizikovému jednání
- předjímání recidivy útočníka
- řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočníka)
- automatického obviňování oběti (sekundární viktimizace)
- vyhýbání se problematickým aktivitám jako zdrojům budoucí šikany

12.2 Nápravná opatření agresorů

Dle materiálu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: „Využití právních opatření při řešení problémového chování žáků na školách“ a metodického dokumentu „Poznámky k možnostem právního řešení problematiky šikany ve školách“ jsou k dispozici tyto možnosti:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy)
- individuální výchovný plán agresora
- snížení známky z chování

- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí)
- vyloučení ze školy nelze použít u žáka, který plní povinnou školní docházku

Výchovná opatření při zjištění šikany ve škole: dle závažnosti

13. Expresivní projevy agrese (Kriminalita)

Kriminalita označuje synonymum pro zločinnost, tedy nejzávažnější sociálně-patologický jev. Z užšího pohledu zahrnuje soubor jednání, které trestní právo označuje jako trestné činy. Úroveň kriminality vyjadřuje souhrn evidovaných trestních činů, tedy tzv. Zjevná (evidovaní/registrovaná) kriminalita. Z širšího pohledu zahrnuje kriminalita veškeré protiprávní a protispolečenské jednání, které se často neobjeví ani v žádných oficiálních statistikách. V tomto případě pak hovoříme o skryté (latentní) kriminality.

Nebezpečnost expresivní agrese se projevuje útoky s použitím střelných nebo bodných zbraní a využitím jiných prostředků, jež mají za cíl paralyzovat okolí, například pomocí výbušnin. Mezi pachateli mohou být jednotlivci trpící psychickými poruchami nebo lidé/žáci, kteří se pokoušejí vyřešit osobní nebo společenské konflikty násilím namířeným proti škole. Pachatelé mohou jednat jak na individuální úrovni, tak i ve skupinách, a liší se nejen motivací pro své násilné činy, ale také národností, etnickým původem, socioekonomickým postavením, akademickým úspěchem a rodinným prostředím.

Vyhrožování s použitím zbraně má zvláště vážné následky, které mohou být výrazné v dlouhodobém horizontu a často ovlivňují duševní a fyzické zdraví oběti po celý život. Škola či školské zařízení nesou jasnou odpovědnost za bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit. Tato odpovědnost je v souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Školy jsou povinny vytvářet podmínky pro zdravý vývoj a předcházení rizikovému chování, a tím i sociálně patologickým jevům.

13. 1 Rizikové faktory

Rodina

- Nedostatek rodičovské kontroly a podpory.
- Nedostatečná nabídka nebo dostupnost alternativ trávení volného času.
- Oslabený pocit bezpečí a důvěry ke škole ze strany žáků/studentů a zaměstnanců.

Komunita škola

- Oslabený pocit sounáležitosti a odpovědnosti za spoluutváření bezpečného prostředí ve škole, nízká úroveň spolupráce mezi zaměstnanci, žáky/studenty, rodiči, nízká úroveň povědomí o zachycení včasných příznaků krizové situace
- Nedostatečně zpracovaná pravidla pro předcházení nebo rozvoj dopadů rizikové situace.
- Nízká informovanost o postupech v předcházení nebo minimalizaci dopadů krizové situace u zaměstnanců a žáků/studentů.

Osobnost

- Poruchy chování, rizikové chování
- Uzavřenost
- Nekonformnost
- Úzkosti
- Deprese

13. 2 Typ prevence (specifická, nespecifická)

- **Specifická primární prevenci**, která zahrnuje aktivity věnované předcházení výskytu krize, např. řešení konfliktů, nepřítomnost střelných zbraní, programy pro prevenci šikany, kyberšikany, sebevražd, výcvik pracovníků školy v zásadách první pomoci.
- **Sekundární intervence**: zahrnuje kroky, které je třeba podniknout bezprostředně po krizi s cílem minimalizovat efekty a eskalaci, např. evakuace studentů do bezpečí či co nejrychlejší znovuotevření školy po tragické události.
- **Terciární intervence:** zahrnuje poskytování dlouhodobé následné péče těm, kteří prožili těžkou krizovou situaci, např. monitorování a podpora přátel obětí během jednoho roku po události, pomoc odborníka pro řešení krizových situací, pomoc psychologa po násilném incidentu na škole.

1. Předcházení vzniku rizikové situace
bezpečnostní plán, který identifikuje konkrétní možné předvídatelné rizikové jevy, identifikuje místa ve škole, se kterými může být riziko spojeno, stanovuje cíle, odpovědnosti a nástroje určené k prevenci vzniku rizikového jevu.

2. Včasná identifikace příznaků rizikové situace
monitoring žáků a osob pohybujících se ve škole, monitoring rizikových míst a situací ve vztahu ke stanoveným rizikovým jevům a způsoby varování.

3. Postup při ohrožení školy rizikovou situací
Informovat třídního učitele, výchovného poradce, ŠMP, školního psychologa

13.3 Doporučené postupy z hlediska pedagoga

13.3.1 Předcházení vzniku rizikové situace

Úspěšnost školy v předcházení vzniku a rozvoje krizové situace z velké míry souvisí s tím, jak kvalitně jsou nastavená pravidla fungování denního chodu školy, pravidla pro vnitřní i vnější komunikaci, znalost zákonného rámce a průběžný monitoring. Velký vliv na úspěšnost prevence má míra součinnosti a participace jednotlivých zaměstnanců, rodičů a žáků samých na výše uvedeném (viz www.spolecnekbezpeci.cz).

Škola by měla mít zpracovaný **bezpečnostní plán**, který identifikuje konkrétní možné předvídatelné rizikové jevy, identifikuje místa ve škole, se kterými může být riziko spojeno, stanovuje cíle, odpovědnosti a nástroje určené k prevenci vzniku rizikového jevu.

13.3.2 Včasná identifikace příznaků rizikové situace

Postupy monitoringu žáků a osob pohybujících se ve škole, monitoring rizikových míst a situací ve vztahu ke stanoveným rizikovým jevům a způsoby varování.

Pracovníci školy by měli vědět, jaká je jejich odpovědnost ve včasné identifikaci hrozící krizové situace, jaké mohou pozorovat příznaky, jak je mohou zjišťovat, a co v případě jejich identifikace mají dělat. Žáci, studenti a rodiče jsou vedeni k postupům oznamování podezření na hrozící rizikovou situaci ve škole.

13.3.3 Postup při ohrožení školy rizikovou situací

Školy mají pro zachování bezpečného prostředí ve škole zpracovaný **krizový plán** pro případ ohrožení školy, tj. pro případ, že se rizika identifikovaná v bezpečnostním plánu naplní. Krizový plán zahrnuje informovanost všech pracovníků školy a jejich žáků, informovanost rodičů a propojení se záchranným systémem v regionu.

Krizový plán organizační informace pro případ ohrožení:

- Vedení kontaktních informací na rodinné příslušníky žáků a zaměstnanců školy.
- Vytyčení „společného místa setkání“ pro učitelský sbor, žáky, rodiče a tvorba plánu pro přesun větších skupin lidí na toto místo.
- Procedury pro zrušení či přerušení vyučování, či užití školní budovy jako krytu.
- Určení alternativních způsobů přesunu žáků domů.
- Pohotovostní komunikační systém pro varování a informování učitelů.
- Krizový předpis různých odpovědností pro jednotlivé učitele.
- Plán pro svolání učitelů a poskytnutí faktických informací.
- Instrukce pro zvládnutí pořádku ve třídě během vyhlášení krizové situace.
- Ustanovení komunikačních kanálů pro možnost nahlášení nebezpečné situace.
- Přehled telefonních kontaktů učitelů, podpůrného personálu, pomocných sil, správce budovy, kuchařů, atd.
- Přehled zaměstnanců s výcvikem v poskytování první pomoci.
- Stanovení pohotovostních komunikačních linek pro přivolání zdravotnické pomoci.
- Plány a způsoby informování rodičů.
- Poskytování informací rodičům o postupech při pomoci dětem, které prošly krizovou situací.
- Stanovený postup pro zaměstnance v poskytování informací médiím v situaci krize.
- Stanovení způsobů upozornění policie na pohotovostní situaci ve škole.

13.3.4 Následná intervence

Plán intervence pro žáky, pedagogy a případně i pro rodiče, pokud se škola stala objektem násilného chování

Stanovení postupů informovanosti všech relevantních osob a subjektů v závislosti na rozsahu a typu krizové situace před/při/po incidentu ve škole. Mezi relevantní osoby a subjekty mohou dle typu krizové situace patřit:

- pracovníci školy (metodik prevence, výchovný poradce, ředitel školy, zástupce, školní psycholog pokud je zaměstnanec školy)
- rodiče
- žáci
- bezpečnostní složky
- zdravotnická pomoc
- externí síť vytvořená za účelem řešení krizové situace (např. psychologů a subjektů poskytujících psychologickou pomoc/krizovou intervenci/preventivní programy pro práci s jednotlivci, skupinami, třídou, pedagogickým sborem apod.),
- pracovníci orgánů sociálně právní ochrany dětí.

Součástí těchto postupů musí být také pravidla pro komunikaci s médii (mediální obraz vytvářený o situaci významně zasahuje do zpracovávání zážitku u osob, které násilnou situací prošly nebo jí byly dotčeny, např. nevhodný způsob medializace sebevraždy může mít za následek šíření sebevražedných sklonů mezi mladistvými apod.)

13.4 Možnosti a limity pedagoga

Pracovníci školy, především pak pedagogičtí pracovníci, musejí být informováni o faktorech spojených s útokem, současně musí vědět, že prožití situace, která vede k ohrožení zdraví nebo dokonce života vede ke zvýšené citlivosti všech aktérů a ke zranitelnosti. K běžným reakcím na prožitou tragédii nebo krizovou situaci patří:

- strach a o obavy z budoucnosti,
- snížení akademického prospěchu a zhoršení chování,
- noční můry a spánkové obtíže,
- potřeba podpory a jistoty,

- sklony k plačtivosti či k výbuchům zloby,
- vyšší riziko výskytu depresí, drogové závislosti, hrubého chování či sebevražedných sklonů, především u adolescentů,

Pedagog tedy v těchto případech vždy spolupracuje s rodiči, se školním psychologem nebo s odborníky školských poradenských zařízení – zejména pedagogicko – psychologickou poradnou. Pedagog vytváří ve školním prostředí zázemí klidu a důvěry.

Domluvit se společně na dalších krocích - každý případ je specifický a musí být zváženy všechny okolnosti případu, nutná ochrana informací (ŠMP, výchovný poradce, TU, školní psycholog). Při jakémkoliv vyhrožování je ihned informována policie ČR (bezpečnostní složky, zdravotnická pomoc).

Externí síť, zahrnující psychologickou pomoc, krizovou intervenci a preventivní programy pro práci s jednotlivci, skupinami, třídou, pedagogickým sborem atd.

Pracovníci orgánů sociálně právní ochrany dětí.

14. Sebepoškozování

Sebepoškozování (automutilace, selfharm) je komplexní autoagresivní chování, které na rozdíl od sebevraždy nemá fatální následky a které lze nejlépe chápat jako nezralou, maladaptivní odpověď na akutní anebo chronický stres, nezvladatelné emoce či myšlenkové pochody. Přestože člověk neznalý problematiky může sebepoškození lehce vnímat jako pokus o sebevraždu, smrt při sebepoškozujícím aktu na rozdíl od sebevražedného pokusu není v naprosté většině případů motivem a cílem jednání (ač je ve skupině poškozujících se dětí a mladistvých statisticky osmkrát vyšší výskyt sebevražd než v běžné populaci).

Za patologické sebepoškození se obecně nepovažuje poranění, které je v dané kultuře tolerované a jehož primárním cílem je dekorace těla (v naší kultuře typicky piercing a tetováž), sexuální uspokojení, spirituální zážitek v rámci rituálních praktik či začlenění se do skupiny vrstevníků nebo demonstrace vlastní hodnoty mezi nimi (snaha být „cool“ a „in“).

14. 1 Východiska

Existují různé způsoby sebepoškozování (dále také jako SP) s rozdílnou závažností poškození. Nejčastěji pozorovaným sebepoškozujícím (automutilačním) chováním je

- řezání (žiletkou, střepem atd.)
- pálení kůže.

Jinými formami jsou

- škrábání,
- píchání jehlou,
- rozrušování hojících se ran,
- značkování rozpáleným kovem nebo například značkovací pistolí,
- obrušování popálené kůže,
- kousání, údery, nárazy,
- dloubání, tahání kůže a vlasů/ochlupení a další.

Sebepoškozování se může týkat kterékoliv části těla, nejčastějším místem poškození však bývají ruce, zápěstí a stehna. Závažnost poškození může sahat od povrchových ran až po poranění vedoucí k trvalému znetvoření.

14.2 Sebepoškozující chování

Dává se do přímého vztahu k biologickým, psychologickým/psychiatrickým a sociálním (rodina, výchova, sociální prostředí) vyvolávajícím faktorům.

Z psychologického hlediska lidé, kteří se poškozují, často

- trpí chronickou úzkostí
- mají sklon k podrážděnosti
- sami sebe nemají rádi/sami sebe znehodnocují
- jsou přecitlivělí na odmítnutí
- mívají chronický vztek, obyčejně na sebe
- mají sklon potlačovat zlost
- mívají intenzivní agresivní pocity, které výrazně odsuzují a často potlačují nebo obracejí proti sobě
- bývají impulzivnější a mívají oslabenou schopnost kontrolovat impulzy
- mívají sklon jednat v souladu se svou momentální náladou
- mají sklon neplánovat do budoucna
- bývají depresivní a mívají sebevražedné/sebedestruktivní sklony
- nemají flexibilní repertoár dovedností pro zvládání zátěže
- mají sklon k vyhýbavosti
- cítí se slabí, bezmocní.

Z psychiatrického hlediska se SP často objevuje u mladých s disharmonickou osobností, typicky s hraniční poruchou osobnosti (borderline), poruchami příjmu potravy a posttraumatickou stresovou poruchou

14.3 Motivem SP

- snaha zmírnit vnitřní napětí, snaha uniknout z nesnesitelné situace nebo neúnosného duševního stavu, snaha odstranit pocity viny, studu, dosažení pocitu očištění
- snaha získat pocit kontroly nad vlastním tělem a psychikou
- snaha dosáhnout pocitu uspokojení z tělesného prožitku bolesti nebo tepla krve
- tělesné vyjádření nevyslovitelných pocitů, vyjádření hněvu na sebe, např. za vlastní slabost nebo za nedostatek disciplíny
- odpoutání pozornosti od jiných problémů
- manifestace potřeb, demonstrace vlastní síly nebo dosažení péče a ochrany, získání pocitu bezpečí nebo jedinečnosti
- znovuprožití traumatu ve snaze o jeho zpracování
- dosažení poranění, která jsou viditelná a léčitelná na rozdíl od těch neviditelných duševních
- dosažení neatraktivnosti pro ostatní.

Rodiče a učitelé často vnímají SP jako manipulaci, primární a vědomá snaha dosáhnout výhod, trestat okolí nebo mu způsobit výčitky svědomí nebývá tak častá. Přímým spouštěčem SP bývá nejčastěji pocit ztráty a opuštění, pocit studu, kritika. Emocemi, které jsou nejčastěji přítomny před SP (ale i po něm), jsou zlost na sebe a smutek. Aktu sebepoškození téměř vždy předchází izolace, někdy se však děti poškozují v přítomnosti kamaráda/ky či ve skupině.

14.4 Rizikové faktory

rodina

- zanedbávání
- zneužívání
- invalidace pocitů a prožitků
- chybění hranic ve výchově
- chybění prostoru pro zdravé vyjádření agresivity
- dysfunkční rodina, časná ztráta nebo separace od jednoho z rodičů, nezaměstnanost rodičů

škola

- šikana
- negativní vzory – poškozující se spolužák/skupina (emo, gotici)
- šokovaný, indiskrétní, odsuzující, trestající učitel

osobnost

- emoční labilita
- impulzivita
- výrazný egocentrismus

14.5 Typ prevence

Nespecifická prevence:

- posilování schopnosti dětí zvládat zátěž (schopnost zvládat zátěž obecně v populaci klesá) – součást univerzálních i cílených preventivních přístupů (např. umožnit mladým lidem v rámci školních a mimoškolních aktivit poznat a vyzkoušet různé metody zvládání stresu a negativních emocí
- posilování schopnosti rozeznávat existující silné stránky a rozvíjet je
- naučit obracet se na druhé a navazovat s nimi vztahy autentickým a smysluplným způsobem a účastnit se aktivit, při kterých mohou pociťovat smysluplnou vazbu a sounáležitost

Specifická primární prevence

Důležitá je vnímavost vůči projevům možného sebepoškozování:

- nevysvětlené popáleniny, řezné rány, jizvy a jiné shluky stop na kůži, běžným místem sebepoškození bývají paže, zápěstí a předloktí nedominantní horní končetiny, ale stopy sebepoškozování se mohou vyskytnout prakticky na kterékoliv části těla
- ročnímu období nepřiměřené oblečení (dlouhé rukávy a dlouhé kalhoty v létě), potítka a jiné krytí zápěstí, vyhýbání se aktivitám, které vyžadují odhalení těla (plavání, tělocvična), obvazy a náplasti
- netypické osobní věci (žiletky a jiné pomůcky, použitelné k řezání či úderům)
- nárůst známek deprese či úzkosti
- neuvěřitelné nebo neúplné historky jako odpověď na cílené dotazy

Otázky na SP musí být emočně neutrální a neútočné.

Při pořádání preventivních akcí je třeba se vyhnout kontraproduktivním jednorázovým vzdělávacím akcím cíleným primárně na zvýšení informovanosti o formách a praktikách sebepoškozování. Při osvětě je vhodné zaměřit se spíše na vyvolávající příčiny (emoční potíže, zvládání zátěže atd.), resp. vzdělávat spíše rodiče a učitele než děti.

Primární prevence indikovaná

- pomoct odhalit spouštěče sebepoškození
- pomoct zlepšit schopnost uvědomit si stresory udržující SP

- zlepšit schopnost rozeznat, prožívat a zvládat produktivnějšími, pozitivními způsoby emoční stavy a vlastní emoce, naučit vhodnějším strategiím zvládání stresu a poskytnout adaptivnější alternativy pro řešení zátěžových situací
- motivace a asistence při odstraňování přidružených problémů (užívání návykových látek)

14.6 Postup

14.6.1 Doporučovaný postup:

- Posoudit aktuální riziko závažného sebepoškození a v případě jeho přítomnosti odeslat dítě, event. i proti vůli rodičů, do spádového psychiatrického zařízení
- Kontaktovat rodinu, systematická dlouhodobá spolupráce s rodinou
- Předat dítě školnímu psychologovi. Pokud škola nedisponuje školním psychologem, lze samozřejmě využít služeb psychologa pedagogicko-psychologické poradny.
- Motivovat dítě a rodinu k návštěvě specialisty – krizové centrum, psychologická/psychiatrická ambulance
- Stanovit jasně hranice a pravidla na půdě školy

Ideální přístup je takový, ve kterém je SP tolerováno, ale vede ke konkrétním důsledkům – například lze zavést pravidlo, že žák může za učitelem přijít kdykoliv, když pociťuje nutkání poškodit se, ale učitel se mu nebude věnovat, pokud se poškodí (za podmínky, že jiný dospělý, učitel či rodič zvládne akutní situaci s eventuálním ošetřením či zabráněním dalším následkům).

14.6.2 Kdy vyrozumět Policii ČR / OSPOD

- Ohlašovací povinnost se netýká přímo sebepoškozování, ale doprovodných problémů často SP doprovázejících – šikany, sexuálního zneužívání, zanedbávání péče, týrání dítěte (syndrom CAN) atd. – viz další kapitoly
- Povinnosti hlášení podléhá navádění dětí k sebepoškození/sebevraždě (skupina poškozujících se, kyberšikana).
- V případě přímého rizika vážného zranění nebo smrti následkem sebepoškození je namístě okamžitá, i nedobrovolná *hospitalizace na psychiatrii* – při odmítání hospitalizace bývá nutná asistence Policie ČR.

14.7 Možnosti a limity pedagoga

Pedagog může v některých případech být nejdůležitějším dospělým motivujícím dítě ke změně, resp. vyhledání odborné pomoci. Na druhou stranu bez spolupráce s rodinou je jeho kompetence (ale i odpovědnost) limitovaná.

Poškozující se dítě/mladistvý představuje velkou zátěž na toleranci odpovědného dospělého a rizikový faktor vzniku burn-out syndromu a dalších psychických potíží – učitel zainteresovaný v problému poškozujícího se žáka potřebuje účinné metody prevence vyhoření, podporu nadřízeného a v ideálním případě supervizi u certifikovaného supervizora.

Linky důvěry (níže jsou vybrány linky důvěry, na něž mohou volat děti i dospělí, další naleznete na http://www.dkc.cz/kontakty.php nebo www.capld.cz/linky.php)

- Linka Bezpečí – tel. 116 111, pomoc@linkabezpeci.cz
- Linka důvěry Centra krizové intervence PL Bohnice – tel. 284 016 666
- Linka důvěry Dětského krizového centra – tel. 241 484 149, problem@ditekrize.cz
- Linka důvěry RIAPS – tel. 222 580 697, linka@mcssp.cz
- Telefonická krizová intervence KC Spondea – tel. 541 235 511, 608 118 088, chat www.chat.spondea.cz

Základní škola Petra Bezruče a mateřská škola, Třinec, příspěvková organizace

Vypracovala:

Mgr. Radka Hvozdovičová
školní metodička prevence

Schválil:

Mgr. Martin Raška
ředitel školy

V Třinci 01.09.2023
Aktualizováno k 01.12.2023

Krizový plán školy

Bezručova 418, 739 61 Třinec
IČO: 00847097
ID datové schránky: vzqrgj4
E-mail: bezructri@volny.cz
Web: www.zspbtrinec.cz

Kontakty:
Sekretariát: 558 993 010
Ředitel školy: 558 993 011
Zástupce ředitele: 558 993 012